Laura Kihlström
FT, erikoistutkija

4.6.2025

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kuulemistilaisuus 5.6.2024

E 32/24 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n kriisivarautumisen ja resilienssin vahvistaminen; Suomen näkemyksiä varautumisunionistrategian valmisteluun

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää valiokuntaa mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa. Valiokunta on ilmaissut erityisen kiinnostuksensa kohteiksi psykologisen resilienssin sekä ennakoinnin ja tutkimustiedon hyödyntämisen osana varautumista.

Eurooppaa koettelevat useat kriisit, mikä on nostanut kriisivarautumisen ja resilienssin keskeisiksi poikkisektoraalisiksi prioriteeteiksi EU:lle. THL tukee poikkisektoraalisuuden ja horisontaalisuuden merkitystä kriisivarautumisessa, sillä yksittäiset politiikkasektorit eivät voi ratkaista monimutkaisia kriisejä. THL katsoo, että varautumisunionistrategian valmistelussa on silti tärkeää huolehtia myös terveys -ja sosiaalipolitiikan pysymisestä EU:n agendalla, sillä ne vaikuttavat keskeisesti eurooppalaisten yhteiskuntien valmiuteen kohdata kriisejä. Covid-19-pandemia nosti erityisesti terveyspolitiikan EU:n sisällä aiempaa suurempaan rooliin, ja pandemia on lisännyt terveyden painoarvon ja näkyvyyttä EU:n agendalla esimerkiksi Terveysunionin (European Health Union) sekä uusien terveyshätätilanteiden viranomaisen kautta (Health Emergency Preparedness and Response Authority). Suomi voi vaikuttaa tulevan komission työohjelmaan ja sen sisältöihin kriisivarautumisen ja resilienssin osalta korostamalla paitsi poikkisektoraalisuutta, myös terveys- ja sosiaalipolitiikan merkitystä kokonaisturvallisuuden sekä väestön terveyden, hyvinvoinnin ja kriisinkestävyyden kannalta.

Resilienssin pohjana sosiaalinen kestävyys

THL katsoo, että kriisinkestävyyden kannalta keskeinen yhteiskunnan ominaisuus on sen sosiaalinen kestävyys. Yhteiskunnan sosiaalinen kestävyys luo pohjan myös psykologiselle resilienssille.

Laura Kihlström
FT, erikoistutkija

4.6.2025

Hyvinvoiva, tasa-arvoinen ja osallistava yhteiskunta on eriarvoista yhteiskuntaa turvallisempi. Luottamus toisiin ihmisiin sekä päätöksentekijöihin ja viranomaisiin on avainasemassa. Jos yhteiskunta on jakautunut ja luottamus vähäistä, myös valmiudet kohdata kriisit yhdessä ja yhteisin tavoittein ovat heikommat.

Resilientti yhteiskunta ei kuitenkaan ole synonyymi hyvinvoivalle yhteiskunnalle. Tutkimuksesta tiedetään, että esimerkiksi terveydenhuollon toimintojen turvaamisella ja resilienssin edistämisellä voi olla myös kielteisiä vaikutuksia väestön hyvinvointiin sekä eri toimijoiden jaksamiseen ja integriteettiin. Resilienssiä ja kriisivalmiutta edistävien toimien tulisi edistää koko väestön terveyttä ja hyvinvointia, kiinnittäen huomiota erityisesti vielä haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin.

Psyykkinen resilienssi ja sen erillisseuranta kriisin aikana

Väestön psyykkiseen resilienssiin tulee kiinnittää huomiota jo ennakointivaiheessa. Kriisitilanteet kuluttavat psyykkisiä voimavaroja ja heikentävät resilienssiä. Jos resilienssi ja voimavarat ovat vähäiset, myös kriisinkestävyys on heikkoa ja voi johtaa pahimmillaan mielenterveyshäiriöihin tai itsemurhiin.

Laajaan tai vakavaan kriisitilanteeseen liittyy aina psykososiaalisen tuen tarve ja tähän tulee varata riittävät resurssit. Kriiseissä on syytä toteuttaa erillisseurantoja esimerkiksi psykososiaalisen tuen kohdentumisesta ja väestön henkisestä kriisinkestävyydestä. THL huomauttaa, että koko väestön lisäksi seurantaa voi olla hyvä kohdentaa joihinkin erityisryhmiin ja erityisen haavoittuvassa asemissa oleviin ihmisiin, jotta palveluita voidaan kohdentaa niitä eniten tarvitseville. THL huomauttaa myös, että väestön henkisestä kriisinkestävyydestä kriisitilanteissa ei saada tietoa esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon rekistereistä vaan seurantaa tulee toteuttaa monipuolisesti erilaisia aineistoja hyödyntäen (esimerkiksi kyselyt ja yhteisöjen kanssa tehtävä työ). Seurantaa varten on olemassa myös erilaisia indikaattoreita, joita voidaan hyödyntää sekä kriisin aikana toimien kohdentamiseen että jälkikäteisarviointiin.

Laura Kihlström
FT, erikoistutkija

4.6.2025

WHO on antanut suosituksen itsemurhavaaran ja itsemurhien monitoroinnista kriisitilanteissa. Nämä tiedot tulisi sisällyttää kriisiseurantaan.

Ennakoinnin ja tutkimustiedon hyödyntäminen osana varautumista

THL katsoo, että erilaiset ennakointiin ja tutkimustietoon pohjaavat skenaariot voivat tarjota hyvää pohjaa varautumiselle. Samaan aikaan on kuitenkin tunnistettava, että skenaarioilla voi olla myös merkittävä vaikutus varautumistoimien suuntaamisen kannalta. THL huomauttaa, että sen sijaan että pyritään ennakoimaan tietynlaisia kriisejä, tulisi tunnistaa niitä keskeisiä kyvykkyyksiä, jotka ovat edellytyksiä monenlaisista kriiseistä selviytymiseen.

Koronapandemian vaikutusten laaja seuranta ja tutkimus on tuottanut valtavan määrän tietoa kriisin vaikutuksista väestöön ja osoittanut seurannan ja tutkimustiedon merkityksen toimintojen ohjaamisen kannalta. Kertyneen tiedon monipuolinen hyödyntäminen varautumisen pohjana on tärkeää. THL korostaa, että valmius ja rakenteet kriisien vaikutusten ajantasaiseen seurantaan tulee turvata osana varautumista. Eri yhteiskunnan osajärjestelmien, kuten terveydenhuollon, kriisinkestävyyden arviointiin on myös kehitetty myös EU-tasolla erilaisia työkaluja, joita voidaan hyödyntää tutkimuspohjaisen varautumisen tukena. THL katsoo, että tällaisten tutkimuspohjaisten työkalujen kehittämisessä EU:n varautumisunionilla voi olla merkittävä rooli.

THL katsoo, että erityistä huomiota on kiinnitettävä myös niihin mittareihin, joilla EU:n kokonaisvarautumisen kehittämistä seurataan tulevaisuudessa. Mittareiden suunnittelussa on tärkeää hyödyntää monimenetelmällistä mukaan lukien laadullista osaamista sekä ymmärrystä eri väestöryhmistä. Mittareiden katveisiin jäävät osa-alueet ovat usein kriisien aikaisia kompastuskiviä. Esimerkiksi monet kansainvälisten mittareiden avulla resilienteiksi ja kriisivalmiudeltaan erinomaisiksi arvioidut terveysjärjestelmät tulivat koronapandemian myötä yllätetyiksi. THL katsoo, että ymmärrystä kriisivarautumisesta tuleekin laajentaa niin, että se käsittää esimerkiksi eri toimijoiden tiedonvälitykseen liittyvät tekijät, valtaan ja vastuisiin liittyvät konfliktit, kansalaisten luottamuksen ylläpitämisen, sekä esimerkiksi dis- ja misinformaation leviämisen kitkemisen kriisien aikana.

Laura Kihlström
FT, erikoistutkija

4.6.2025

Näiden teemojen integroiminen aineellisen varautumisen ohella osaksi kriisivarautumista ja ennakointia paikallisella, alueellisella, kansallisella ja EU-tasolla esimerkiksi valmiusharjoitteluiden muodossa on tavoiteltavaa. EU:n sisäisen varautumisen lisäksi on syytä tukea myös kansainvälistä varautumista, sillä kansainvälisen yhteisön kyky varautua ja reagoida uhkiin vähentää uhkien todennäköisyyttä kaikilta.

Lopuksi THL katsoo, että koko väestön aiempaa parempi osallistaminen kriisien aikana ja normaalioloissa on keskeistä kokonaisturvallisuuden ja varautumisen kannalta. Tällaisilla toimilla voidaan esimerkiksi edistää kansalaisten luottamusta julkisiin instituutioihin, mikä on demokratian ja siten kriisivalmiuden kannalta keskeistä. Etenkin pitkittyneessä kriisissä eri toimijoiden kuuleminen, tilanteiden laaja-alainen tarkastelu sekä toimien kohteena olevien ryhmien osallistumisen varmistaminen on tärkeää.

Pääjohtaja Mika Salminen

Johtaja Piia Aarnisalo